

KORPORATSIYALARDA YIRIK BITIMLARNI TUZISH TO'G'RISIDAGI QAROR QABUL QILISH VA MA'QULLASH TARTIBI

Xusanova Muxlisa Xayrullo qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti magistranti

ANNOTATSIYA

Xo'jalik jamiyatining yirik bitimini tuzish to'g'risidagi qarorining xo'jalik jamiyati boshqaruv organlari tomonidan qabul qilinishi tartibi masalasini O'zbekiston Respublikasi hamda xorijiy davlatlar qonunchiligi asosida tahlil qilib o'tamiz.

***Kalit so'zlar:** yirik bitim; korporatsiya; kuzatuv kengashi, umumiy yig'ilish, ko'pchilik ovozi, qaror qabul qilish.*

PROCEDURE FOR DECISION-MAKING AND APPROVAL OF MAJOR TRANSACTIONS IN CORPORATIONS

ABSTRACT

We will analyze the issue of the decision on the conclusion of a major transaction of company by the management bodies of company based on the legislation of the Republic of Uzbekistan and foreign countries belonging to the common law system.

***Keywords:** major transaction; company; supervisory board, general meeting, majority vote, decision-making.*

KIRISH

Har qanday korporatsiya o'z faoliyatini amalga oshirishi jarayonida turli xil bitimlarga kirishadi, muayyan bitimlarni tuzish fuqarolik qonunchiligining umumiy qoidalari bilan bir qatorda xo'jalik jamiyatlari to'g'risidagi qonun hujjatlarining maxsus normalari bilan ham tartibga solinadi. Bunday bitimlarni amalga oshirishning qonun hujjatlarida nazarda tutilgan alohida tartibi jamiyatning mulkiy holatini sezilarli darajada o'zgartirishga qaratilgan harakatlarni ishtirokchilar yoki aksiyadorlar tomonidan jamiyatning ijro etuvchi organlari tomonidan amalga oshirilishi ustidan nazorat o'rnatish zarurati bilan izohlanadi¹. Ushbu turdagi bitimlardan biri sifatida yirik bitimni tuzish to'g'risidagi qarorni qabul qilish hamda ma'qullash masalasini tahlil qilib o'tamiz.

¹ Корпоративное право. Ответственный редактор - доктор юридических наук И.С. Шиткина. Учебный курс. Второе издание, переработанное и дополненное. Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова юридический факультет

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Jamiyat tomonidan mol-mulkni olish yoki uni boshqa shaxsga berish yoxud mol-mulkni boshqa shaxsga berish ehtimoli bilan bog‘liq bitim (shu jumladan qarz, kredit, garov, kafillik va boshqalar) yoki o‘zaro bog‘langan bir nechta bitim, agar boshqa shaxsga berilayotgan mol-mulkning yoki olinayotgan mol-mulkning balans qiymati bunday bitimlarni tuzish to‘g‘risidagi qaror qabul qilinayotgan sanada oxirgi hisobot davri uchun buxgalteriya hisobotlari ma‘lumotlari asosida jamiyat sof aktivlari miqdorining o‘n besh foizidan (mas‘uliyati cheklangan jamiyatda yigirma besh foizidan) ortig‘ini tashkil etadigan bitimlar yirik bitim hisoblanadi². Balans qiymati yoki olish qiymati bitim tuzish to‘g‘risida qaror qabul qilinayotgan sanada jamiyat sof aktivlari miqdorining o‘n besh foizidan ellik foizigachasini tashkil etuvchi mol-mulk xususida yirik bitim tuzish to‘g‘risidagi qaror jamiyat kuzatuv kengashining a‘zolari tomonidan bir ovozdan qabul qilinishini ko‘rishimiz mumkin. Ya‘ni bitimning qiymati 15-50% gacha bo‘lgan taqdirda ushbu bitimni tuzish to‘g‘risidagi qaror jamiyat kuzatuv kengashi a‘zolarining barchasi tomonidan ma‘qullangan bo‘lishi – bir ovozdan qabul qilinishi lozim. Agar bunday yakdillikka erishilmagan taqdirda yirik bitim tuzish to‘g‘risidagi masala kuzatuv kengashining qaroriga ko‘ra aksiyadorlarning umumiy yig‘ilishi hal qilishi uchun olib chiqiladi.

Shu o‘rinda jamiyat kuzatuv kengashining yirik bitimni tuzish to‘g‘risida qaror qabul qilish uchun o‘tqaziladigan majlisi xususida so‘z yuritadigan bo‘lsak. “Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlar manfaatlarini himoya qilish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonunining 78-moddasida jamiyat kuzatuv kengashining majlisi kuzatuv kengashining raisi tomonidan uning o‘z tashabbusiga ko‘ra, jamiyat kuzatuv kengashi, taftish komissiyasi (taftishchisining), ijroiya organi a‘zosining, shuningdek jamiyat ustavida belgilangan boshqa shaxslarning talabiga ko‘ra chaqirilishi ko‘rsatilgan. Jamiyat kuzatuv kengashining majlisini o‘tkazish uchun kvorum jamiyat ustavida belgilanadi, biroq u jamiyat kuzatuv kengashiga saylangan a‘zolarining yetmish besh foizidan kam bo‘lmasligi kerak.

Jamiyat kuzatuv kengashining majlisida kuzatuv kengashining har bir a‘zosi bitta ovozga egalik qiladi.

Jamiyat kuzatuv kengashining majlisida bayonnoma yuritilib, u majlis o‘tkazilganidan so‘ng o‘n kundan kechiktirmay tuziladi. Majlis bayonnomasida quyidagilar ko‘rsatiladi:

- majlis o‘tkazilgan sana, vaqt va joy;

² O‘zbekiston Respublikasi “Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonuni. 06.05.2014- yildagi O‘RQ- 370-son.

•majlisda ishtirok etadigan, shu jumladan axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda masofadan turib ishtirok etadigan shaxslar;

•majlisning kun tartibi;

•ovoz berishga qo'yilgan masalalar, ular yuzasidan o'tkazilgan ovoz berish yakunlari;

•qabul qilingan qarorlar³.

Jamiyat kuzatuv kengashi majlisining bayonnomasi majlisda ishtirok etayotgan jamiyat kuzatuv kengashining har bir a'zosi tomonidan imzolanib, ular kuzatuv kengashi majlisi bayonnomasining mazmuni va to'g'ri rasmiylashtirilganligi bo'yicha javobgar bo'ladi.

Jamiyat kuzatuv kengashi majlisining bayonnomasi u imzolangan kunda jamiyatning ijroiya organiga majlisda qabul qilingan qarorni ijro etish uchun topshiriladi. Kuzatuv kengashi aksiyadorlarning umumiy yig'ilishini chaqirish to'g'risida qaror qabul qilgan taqdirda mazkur qaror haqidagi axborot jamiyatning ijroiya organiga kuzatuv kengashining majlisi o'tkaziladigan kuni topshiriladi.

O'zbekiston Respublikasi "Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlar manfaatlarini himoya qilish to'g'risida"gi Qonunining 84-moddasi 3-qismida balans qiymati yoki olish qiymati bitim tuzish to'g'risida qaror qabul qilinayotgan sanada jamiyat sof aktivlari miqdorining ellik foizidan ortig'ini tashkil etuvchi mol-mulk xususida yirik bitim tuzish to'g'risidagi qaror aksiyadorlarning umumiy yig'ilishi tomonidan qabul qilinadi. Ushbu normadan ko'rishimiz mumkinki, yirik bitim predmetini tashkil etuvchi mol-mulkning qiymatiga ko'ra, bunday bitimni tuzish to'g'risidagi qaror jamiyatning u yoki bu organi tomonidan ko'rib chiqiladi.

Umumiy qoidaga ko'ra, ovozga qo'yilgan masala bo'yicha aksiyadorlar umumiy yig'ilishining qarori, agar Qonunda boshqacha qoida belgilanmagan bo'lsa, jamiyatning ovoz beruvchi aksiyalari egalari bo'lgan, yig'ilishda ishtirok etayotgan aksiyadorlarning ko'pchilik (oddiy ko'pchilik) ovozi bilan qabul qilinishi nazarda tutilgan. Shu o'rinda ko'pchilik va oddiy ko'pchilik tushunchalariga biroz izoh berib o'tamiz.

"Oddiy ko'pchilik" ko'pchilikning o'ziga xos turi bo'lib, unda boshqa har qanday tanlovga qaraganda ko'proq ovoz talab qiladi, lekin umumiy ovozlarning yarmidan ko'pini olish shart emas. Boshqacha aytganda, umumiy ovozlarning ellik foizidan oshmasa ham, eng ko'p ovoz to'plagan variant g'alaba qozonadi.

³ O'zbekiston Respublikasi "Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni. 06.05.2014- yildagi O'RQ- 370-son. 78-modda

Shunday qilib, "ko'pchilik" va "oddiy ko'pchilik" boshqa variantlardan ko'ra ko'proq ovozga ega bo'lish orqali g'alaba qozonishni nazarda tutsa-da, birinchisi umumiy ovozlarning yarmidan ko'pini talab qiladi, ikkinchisi esa mavjud variantlar orasida eng ko'p ovozni talab qiladi.

Biroq, Qonunning 60-moddasida yirik bitimni tuzish bo'yicha qaror aksiyadorlar umumiy yig'ilishi tomonidan aksiyadorlarning umumiy yig'ilishida ishtirok etayotgan ovoz beruvchi aksiyalarning egalari bo'lgan aksiyadorlarning to'rtidan uch qismidan iborat ko'pchilik (*malakali ko'pchilik*) ovozi bilan qabul qilinishi belgilab qo'yilgan.

Qonunda umumiy yig'ilishda aynan yirik bitim tuzish bo'yicha masalalarni hal etish yuzasidan aksiyadorlarning malakali ko'pchilik ovozi talab qilinganini ko'rishimiz mumkin. Ya'ni aksiyadorlarning $\frac{3}{4}$ qismi rozilik bergan taqdirda qaror qabul qilinishi mumkin.

Bu qoida mas'uliyati cheklangan jamiyatlar uchun biroz farqli ko'rinishda ishlaydi. Ya'ni, odatda qiymatidan qat'iy nazar yirik bitimni tuzish to'g'risidagi qaror jamiyat ishtirokchilarining umumiy yig'ilishi tomonidan qabul qilinadi.

Lekin, jamiyatda jamiyatning kuzatuv kengashi tuzilgan taqdirda, qiymati jamiyat mol-mulki qiymatining yigirma beshdan to ellik foizigachasini tashkil etadigan mol-mulki olish, tasarrufdan chiqarish yoki jamiyat bevosita yoxud bilvosita tasarrufidan chiqarishi ehtimoli bilan bog'liq bo'lgan yirik bitimlarni tuzish to'g'risidagi qarorlarni qabul qilish jamiyatning ustaviga binoan jamiyat kuzatuv kengashining vakolatiga kiritilishi mumkin. Bunda kuzatuv kengashining aybi bilan yirik bitim tuzilishi natijasida yetkazilgan zarar uchun jamiyatning kuzatuv kengashi umumiy yig'ilish oldida javobgar bo'ladi⁴.

Shuningdek, yirik bitimlarni tuzish to'g'risida qaror qabul qilishning anglo-sakson huquq oilalariga mansub xorijiy davlatlarda belgilangan tartibi bilan tanishib chiqadigan bo'lsak. Delaver umumiy korporatsiya qonunining (*DGCL*) 271-moddasida har bir korporatsiya direktorlar kengashi yoki boshqaruv organining har qanday yig'ilishida o'zining butun yoxud mol-mulki hamda aktivlarining muhim qismini jamiyat aksiyadorlari yoki tegishli korporatsiya aksiyadorlik jamiyat bo'lmagan taqdirda jamiyat ishtirokchilarining ko'pchilik ovozi bilan agar kuzatuv kengashi bunday shartnoma kompaniya manfaatlari uchun maqsadga muvofiq deb topsa, sotishi, ijaraga berishi yoki ayirboshlashi mumkin⁵. Bunda ahamiyat qaratishimiz muhim bo'lgan jihati shundaki, kompaniyaning sotilayotgan, ijaraga berilayotgan yoki ayirboshlanayotgan barcha yoki deyarli barcha aktivlarini

⁴ O'zbekiston Respublikasi "Mas'uliyati cheklangan va qo'shimcha mas'uliyatli jamiyatlar to'g'risida"gi Qonuni. 06.12.2001-yildagi O'RQ-310-II-son.

⁵ <https://delcode.delaware.gov/title8/c001/sc10/index.html>

miqdorini aniqlashga oid aniq mezonlar yoki boshqa ko'rsatmalar mavjud emas. Bunday holatlarda sudlar tomonidan miqdoriy va sifat omillarning kombinatsiyasiga asoslangan holda bitim korporatsiyaning mavjudligi va maqsadlariga ko'rsatgan ta'siri aniqlanadi⁶. Shuningdek, jamiyat ishtirokchilarining ko'pchilik ovozi bitim tuzishda qaror qabul qilish uchun yetarli hisoblanib, O'zbekiston Respublikasining qonunchiligida o'rnatilganidek malakali ko'pchilik ovozi talab qilinmaydi.

Rossiya qonunchiligiga nazar tashlaydigan bo'lsak, 2016-yilgacha bo'lgan holatga ko'ra xo'jalik jamiyati o'z ustavida yirik bitimlar direktorlar kengashi yoki ishtirokchilarning umumiy yig'ilishi tomonidan tasdiqlashni talab qilmasligini ko'rsatishi mumkin bo'lgan. Bu xo'jalik jamiyatning ustavida ushbu turdagi jamiyat faoliyatini ixtiyoriy tartibga solishni aks ettiruvchi qonunda nazarda tutilgan yirik bitimlarni tasdiqlash rejimini rad etishi mumkinligini anglatardi. Hozirda bu normaga o'zgartirish kiritilib, kuzatuv kengashi va umumiy yig'ilish roziligi talab qilinishi bilan bir qatorda yirik bitimlar uchun qonunda belgilangan miqdordan yuqori miqdorni belgilash cheklab qo'yilgan⁷.

Rossiya Federatsiyasining "Aksiyadorlik jamiyatlari to'g'risida"gi federal qonuni 78-moddasida yirik bitimlar tuzish to'g'risida qaror qabul qilish va ma'qullash bo'yicha alohida modda nazarda tutilgan bo'lib, unga muvofiq, yirik bitimni tuzish to'g'risidagi qaror qonun talablariga javob berishi zarur. Ushbu qarorda, quyidagi ma'lumotlar majburiy ravishda ko'rsatiladi: tomonlar, foyda oluvchilar, narx, bitim predmeti va boshqa muhim shartlar. Yirik bitimni tasdiqlash to'g'risidagi qoidalarga rioya etilishini baholashda quyidagilarni hisobga olish kerak:

1) bitimni tasdiqlash to'g'risidagi qarorda uning taraflari (tomonlari), naf oluvchi bo'lgan shaxs (shaxslar), shuningdek uning asosiy shartlari (narx, predmet va boshqalar) ko'rsatilishi kerak;

2) agar uning asosiy shartlari uni tasdiqlash to'g'risidagi qarorda yoki ushbu qarorga ilova qilingan bitim loyihasida aks etgan ushbu bitim to'g'risidagi ma'lumotlarga mos keladigan bo'lsa, tuzilgan bitim tasdiqlangan deb hisoblanadi;

3) bitimni tasdiqlash to'g'risidagi qarorda tegishli bitimning asosiy shartlarining muqobil variantlari ko'rsatilishi mumkin;

4) bitimni tasdiqlash to'g'risidagi qarorda u bir vaqtning o'zida faqat bir nechta bitimlarni amalga oshirishga ruxsat berilganligi, masalan, garov yoki kafillik shartnomasini tuzishda faqat kredit berish mumkinligi ko'rsatilishi mumkin⁸.

⁶ <https://corpgov.law.harvard.edu/2023/07/15/what-constitutes-a-sale-of-all-or-substantially-all-of-a-companys-assets/>

⁷ Шиткина Ирина Сергеевна, Новый режим совершения крупных сделок «ЭЖ-Юрист», №09 (960) 2017
Источник: <https://www.eg-online.ru/article/338221/> /

⁸ <http://kodeks.karelia.ru/api/show/420349838>

XULOSA

Xulosa o'rnida aytishimiz mumkinki, yirik bitimlarning asosiy xususiyati bu jamiyatning tabiati yoki yo'nalishini sezilarli darajada o'zgartirishi mumkinligi hisoblanadi. Ya'ni korporatsiya yirik bitim tuzish to'g'risidagi qaror qabul qilishi orqali o'zining faoliyati va maqsadlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababdan ham, korporatsiya tomonidan tuziladigan boshqa bitimlardan farqli ravishda yirik bitimlarni tuzish to'g'risida qaror qabul qilish va ma'qullashning alohida tartibi belgilab qo'yilgan. Bunda yirik bitimni tashkil etuvchi mol-mulk miqdoridan kelib chiqib bunday qaror kuzatuv kengashi yoki umumiy yig'ilish tomonidan qabul qilinishini aksiyadorlik jamiyati va mas'uliyati cheklangan jamiyatlar misolida ko'rib chiqdik. Shuningdek, xorijiy davlatlar tajribasini o'rganish natijasida shunga guvoh bo'lishimiz mumkinki, qaror qabul qilish hamda ma'qullash tartibi bilan bir qatorda, qarorga nisbatan muayyan talablar, ya'ni unda taraflar, narx kabi muhim shartlarning aks ettirilishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES):

1. X.P. Raḥmonqulov. S.C. Guļyamov. Korporativ huquq. Huquqshunoslik oliy ўquv yurtlari uchun darслиk. – T.: TDЮИ, 2007. 277-б.
2. V.Umarov, X.Atajanov. Korporativ huquq. O'quv qo'llanma. TOShKENT-2021.
3. Корпоративное право. Ответственный редактор - доктор юридических наук И.С. Шиткина. Учебный курс. Второе издание, переработанное и дополненное. Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова юридический факультет
4. <https://www.eg-online.ru/article/338221/>
5. <https://delcode.delaware.gov/title8/c001/sc10/index.html>
6. <https://corpgov.law.harvard.edu/2023/07/15/what-constitutes-a-sale-of-all-or-substantially-all-of-a-companys-assets/>
7. <http://kodeks.karelia.ru/api/show/420349838>